

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti. sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 28. maja 1856.

Iz občnega zbora c. k. kmetijske družbe

v Ljubljani 7. maja.

(Dalje.)

Starodavna navada je, da se občnemu zboru vsako leto naznanja stan družbenega verta na Poljanah. Popisali so ga letos gosp. fajm. Zalokar, ki so po odhodu gosp. prof. dr. Strupi-a v Prago prevzeli oskerbništvo tega verta, katerega namen je trojni: 1) da se prideluje kar naj več žlahnega sadja in murbinih drevés, 2) da se poskušajo mnogoteri novi in hvaljeni sadeži, 3) da se streže sadjo- in murborejni učilnici z vsem, česar potrebuje, da se gosp. bogoslovci, pripravniki ljudskih šol in pa učenci kmetijske šole djansko uri v ti vednosti.

Gosp. fajmošter, kateri so se prav marljivo poprijeli tega opravilstva, so povedali, da od mesca listopada preteklega leta se je oddalo iz verta 1630 murbinih drevés, 870 pa cepljenih jablan in hrušk. Ako se ozremo na pretekle leta nazaj, ko so na tem vertu gosp. prof. Hlubek, dr. Orel in prof. Šubert začeli rejo murbinih drevés na noge spravljati in jo je gosp. dr. Strupi na tak stan obilnosti spravil, da lahko rečemo, da nobena kmetijska družba ni za murborojo toliko storila kot ljubljanska, ker okoli 82.000 drevés se je poslednje leta iz tega verta ali za majhen dnar ali zastonj po Krajskem, pa tudi Štajarskem in Istrijskem razdelilo, zraven pa še veliko veliko funtov murbinega semena, ktero je móгло pred Strupi-ovim oskerbništvom se za sila drag dnar iz Gorice itd. kupovati. Sedanjega gosp. oskerbnika terdna volja je, zastran izrejanja murb stopiti v gosp. Strupi-ove stopnje, verh tega pa še čedalje bolj razširiti rejo sadnega drevja. Povedali so, da eno- do štiriletnih murbinih drevesic je sedaj na vertu okoli 40.000 zasajenih, in da letošnjo jesen se jih bo lahko kakih 3 do 4000 oddalo; cepljenih jablan in hrušk 3 do 5letnih je 1851, divjakov blizo 10.000. Cepilo se je letošnjo spomlad 1200 jablan in 651 hrušk mnogoverstnih plemen, katerih cepiče so gosp. oskerbnik prejeli iz graškega družbinega verta; naj več pa se je pocepilo — namreč 400 — koroških tépk, katerih cepiče so poslali iz svojega verta svitli knezoškof lavantinski, častni ud naše družbe. Cepilo je pa pod vodstvom marljivega gosp. Fleišmana 17 gosp. bogoslovcev, kateri so pokazali, da so res lepo vneti za koristno sadjorejo, 5 pripravnikov in pa 5 učencev kmetijske učilnice, kateri so se tudi vsi prav pridno obnašali.

Pešk in košic sadnega drevja se je letos sila veliko vsejalo, in sicer hruševih pol vagána, ki jih je družbi verli nje družbenik gosp. Čolnik iz Štajarskega poslal, jabelčnih poldrug bokal, breskvinih košic okoli 2000, sliv blizo 200; tudi nekoliko murbinega semena se je vsejalo. Razun tega se je vsadilo tudi iz dolnjega Avstrijskega naročenih 42 imenitnejših tertnih plemen zraven vseh domačih. Namen sedanjega gosp. oskerbnika je, naj bi na družbenem vertu se sicer izrejevale mnogoverstne plemena žlahnega (pitanega) sadja, naj več pa naj bi se skerbelo za izrejo takega sadja, ki za domače potrebe naj več zaleže in je vsakemu gospodarstvu v pravi prid, ne pa, da bi se samo le ponašal s tako imenovano gospôsko robo. Tudi bojo gosp. fajmošter skerbili, da vsako

sadno pleme se bo zaznamovalo s svojim imenom, da se bo vedilo, kaj je, in kaj se je komu dalo iz verta; napravili bojo tudi k vsaki posetvi ali zasadbi količ s tablico, na kateri bo zapisano ime sadu, da bo sprehajaje se po vertu vsak vedil, kaj je tu kaj tam vsejanega ali vsajenega. — Toliko so častiti gosp. fajmošter razodeli o sadjo- in murboreji.

Zastran družih sadežev, za poskušnjo na vertu vsejanih, so povedali, da kitajski sladkorni sirek na vertu ni dozorel, — da veliko hvaljena rusovska sončnica naredi res veliko semenišče in da seme je na videz prav debelo, al to je le zato, ker je lupina debela, jedro v nji je drobno, tedaj bi utegnili manj olja dati kot naša navadna sončnica; ako se tedaj morebiti v družih krajih jedro bolje ne izraša, ni ta sončnica memo domače posebnega priporočila vredna, ker ne debela lupina, ampak debelo oljnato jedro daje sončnicam vrednost; — za poskušnjo vsejani bivec (novo pleme ogeršično) se dosihmal dobro obnaša; kakošen in kolikšen bo pridelk, se bo na znanje dalo ob svojem času. Sadilo se je spomladi tudi več sort zgodnje koruze in zgodnjega krompirja.

Gosp. A. Fleišmanu, učitelju botanike in sadjo- in murboreje, so izročili gosp. oskerbnik 1200 divjakov, večidel jabelčnih, in pa za cepljenje potrebnih cepičev. Gosp. Fleišman, za napredek sadjoreje vseskoz marljivi učitelj, je s svojimi gori imenovanimi učenci mnogoverstno cepil omenjene divjake, in ker jih je djansko tudi učil, sadno drevje presajati in zasajati, količiti in sploh gleštati, so imeli lepo priložnost, se spet letos do dobrega izuriti v sadjorejni vednosti.

Končali pa so gosp. fajmošter svoj govor s tem, da so opominjali: naj bi se prav pridno napravljale povsod sadne sadišča (vertne šole), in naj bi prav iskreno budile k ti napravi družbine podružnice, kantonske gosposke in duhovni gospodje; umni naši gospodarji naj pa bi vsi z lepimi izgledi svetili svojim zanikernim sosedom. (Dalje sledi.)

Važna znajdba za žganjarije.

Dunajski gospodarski časnik „Allg. Land- und Forstw. Zeit.“ piše v svojem 20. listu, da je gosp. F. L. Milius iz Pruskega (sedaj na Dunaji) našel neko napravo, po kateri se zamore naj žlahnejši, rektificirani špirit — 36° A. brez vsega duha (fuselfrei) naravnost iz zdrozge (Maische) narediti, in ne kakor dosihmal le sirov špirit iz krompirja, žita ali sladkora. Miliusov „Isolations-Recticator“ se dá v vsaki žganjarji napraviti; z njim se veliko časa in derv prihrani in ostanjke živina rada je, ker nimajo neprijetnega duha in tudi rudninskih strupov ne, brez katerih v navadnih žganjarjah tisti ostanjki nikoli niso. Verjetne skušnje pričajo, da vse to je resnica, in da ta nova znajdba bo ob kratkem velik dobiček žganjarjam.

Rastlina.

Spisal Janez Tušek na Dunaji.

XIII.

Ker le malo časa célice živé, mora cela soseska célic, ktera zdaj pridno dela, v prihodnjem letu poginiti, ker

ni več pripravna za delo. Vsako leto vzame smert veliko udov rastlinske okrajne. Peresa, ki pomladi sopejo, odpadejo v jeseni; pa tudi célice v korenini, ki so živež v-se serkale, in célice v deblu, ki so ga navzgor vozile, so se med tem odebelile, v les spremenile in tedaj niso več za rabo.

Tedaj mnogo rastlin še leta ne preživi. Naj več zeliš zeleni pomladi, cvetè poleti, zorí v jeseni in pogine pozimi. Drevesa in germovi pa nakupičijo v jeseni v sterženu in v korenini veliko živeža, ktereга pomladi povzijejo. Ko se je pri prvi pomladni gorkoti nakupičeni živež spustil v tekoči sok, ga ne predeljujejo več stare célice, ampak nove izrastejo. Rastlina ne polni starih mehov z novim sokom, ampak novih si napravi. Ravno tako se podajo célice v korenini, ki so lani mokroto na-se serkale, letos v pokoj, in druge stopijo na njih mesto. V deblu so tudi célice, ki so lani živež prevažvale, se odebelile in niso več za rabo, torej se króg in krog njih pod lubom nove naselijo, ki delo prevzamejo. To se ponavlja leto za letom. Odtod tedaj tisti krogi (letine) v deblu, po katerih lahko štejemo starost drevesa. Le pomladi, ko ima rastlina toliko soka v sebi, da ne morejo mlade célice vsega v-se vzeti, morajo tudi stare še enkrat delo poprijeti. Zato izteče toliko soka iz lukne, ki jo, na priliko, izvertamo v brezo; poleti, ko se je urno življenje že umirilo, ne teče več sok iz rane.

Tudi listje se mora ponavljati vsako leto; zakon nature je tak, da pomladi ne izraste iz verbe hrastova veja ali lipovo listje itd.

Vsaka rastlina se tedaj neprenehoma mlajša, ako ravno vsak stanovavec, vsaka célica, le malo časa živi, vendar cela država lahko kljubuje teži stoletij; ravno taka je v človeški državi, če je umna roka voditeljca njena.

Premišljevali smo posamne dele rastlinske in pa postave, po katerih se rastlina razvija, raste in svoj cilj in konec dosega. Vidili smo mašino, nje posamne dele, opravila pa tudi vspehe natornih močí, ki v nji vladajo. Kdo je pa vse tako naredil? Kdo je podelil moč, da med tolikimi nevarnostmi obderži svojo samostalnost, da dvé iz enacih célic sestavljene rastlini tako različne stvari napravljate, da ta nam je prijetna sladčica, una strašan strup, — da dvoje enacih sosednih célic ena olje, druga dišavo dela? Tù omedlí naše peró in naše misli ohromé, — pokazati le zamoremo na Njega, ki nad svetovi prebiva v veličanstvu, od ktereга nobeno človeško uhó ni slišalo in ktereга nobeno človeško okó ni vidilo. Njegova mogočna roka zapoveduje močém, da svetove po neizmernem prostoru valijo in v živalih in rastlinah se v skrivnostno življenje snujejo. V neskončno velikem in v neskončno majhnem se vidi Njegova mogočnost in dobrotljivost. Vse stvarjenje je enako vredno našega občudovanja, in lahko bi prašali: Kaj je tù veliko, kaj majhno?

In tako sklenemo spis svoj „o rastlini“ z željo iskreno, da bi bil radovednim bralcem našim saj nekoliko razjasnil življenje rastlinstva.

Ogled po svetu.

Kitajsko in Kitajci. (Konec.)

Ker so Kitajci pobožni (po svojem), ni nobene še tako revne hiše, da bi ne bil v kakem kotu debelo-trebušen Jos, kteremu dan na dan dišave in vsake baže družih stvari darujejo. Že omenjeni tempeljni pa so čudni kakor sploh Kitajci.

Popje stanujejo po stranéh tempeljnov. Sama lenoba in nesnaga jih je. Oblečeni v široke višnjeve jope, veliko kučmo na glavi, rumeno ruto krog vrata in sandale na bosih nogah, imajo že s tem dosti opraviti, da oblačilo kviško deržé, ktero jih pri vsaki stopinji vedno nadležuje. Stanišča njih so nečedne kakor oni. V zapaženem kotu so krulili sveti prešiči; sama mast jih je bila. Teh prešičev nikdar ne zakoljejo; kadar poginejo jih sožgó kakor umerle pope. Popje ne smejo ničesa živalskega jésti, ne mesa ne rib: samo

zeliš se živé. Zmernost v duševnih in telesnih delih je prvo vodilo njih življenja. Za procesijo Kitajci kaj radi hodijo. Vsak nese sabo neznano čudne podobe zmajev, rib, volov in molikov, pisanih in počačkanih.

Véro Kitajcev si je izmislil Kong-futse; več ko 2500 let je že stara, in ker je nje poglavitno pravilo dobíček, se prikuplja zlo ljudem. Verozakon Budha-ta ima skora naj več spoznovavcev na svetu. Sanjalo se je enemu kitajskih vladarjev — govori pripoved — da se je v zahodu nova luč prikazala. Zbudivši se veleval služabnikom, naj grejo iskat nove luči. V Indii so naleteli na Budha-ta, čigar nauk se je v kratkem času silno razširil po Kitajskem. To pač je lahko verjeti, ker je nauk njegov prijazen lenobi, priliznjenec životnega čutja, in pripraven človeka v slasti in vžitku zibati. Je pa več vér na Kitajskem, med kterimi je naj imenitniša Laotre-ta.

Ženijo se Kitajci ne tako, kakor pri nas, da bi se že ženin ali nevesta poprej kaj poznala; starši včasih že zakone sklenejo, preden so še otroci na svetu, gotovo pa ko so še v otročjih letih. Žena velja štiri noter do tisuč tolarjev in še več; godí se ji ne ravno predobro kakor povsod, kjer imajo po več žen. Dokler ni rodila otroka, je enaka deklam, potlej še le zadobi pravico žene. Otroci pa mater jako spoštujejo, in otročja ljubezen je naj lepši prikazek kitajskega značaja. Stariše zaničevati kaznujejo s smertjo, in naj svetejša dolžnost otročja je, za nje v starosti skrbeti. Nezvestobo zakonskih žen kaznujejo tudi s smertjo, pa gosposka se v take zadeve nič ne meša.

Kar umetnost Kitajcev zadeva, sem se prepričal nazaj gredé. Pregledal sem poslopje, v kterem so bili zidovi po sobah prepreženi s podobami, iz lesa izrezljanimi in s cveticami tako umetno izdelanimi, kakor da bi se vse od naj milejše sape gibalo. Vidili smo tudi kaj zale verte. V neki vasi blizu mesta Hongkong sem šel k učitelju gledat, kaj in kako se kitajska mladina učí. Samo brati in pisati jih je učil. Čudno pa je, kako se morajo otroci učiti, ker Kitajci nimajo pismenk ali čerk, ampak za vsako misel ali zapopadek (Begriff) imajo svoje znamenja, in zato je teh znamenj brez števila veliko. Vsa težava pa zgine, ako se pomisli, da otroci do 14. ali 15. leta nič ne razumejo, kar so se učili, in še le pozneje spregledajo in se začenjajo bistrili iz mešance, ktera jim glavo napolnuje. Kitajci zato učenost merijo po znanosti znamenj. Kato-lišk duhoven mi je zagotovil, da si v štirih letih ni mogel več ko 400 znamenj zapomniti. Ljudska omika na Kitajskem je pa pri vsem tem na precej visoki stopnji. Neverjetno veliko dnarjev obrača vlada za poduk ljudstva, ker boljarstva (veljaštva ali aristokracije) ne poznajo tukaj nobenega drugega kot učenosti in tudi druge blaženosti ni kakor blaženost duha in véde; plemenito rojstvo in pa bogatija ne velja nič pri vladi. Naj revniši zamore z učenostjo do naj višje časti priti. Ker je pa v kitajskem carstvu mnogo si nasprotnih in sovražnih strank, pričakujejo se ondi velike prekucije, akoravno se vlada umno véde, tako, na priliko, noben uradnik ne ostane domá, ampak deleč od svoje domačije dobí službo.

Kitajci se terdo deržé po véri in postavah predpisanih šeg in zaničujejo vse, kar se z njimi ne ujema. N.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Vélikega Varadina na Ogerskem. (Konec.)

Zemlje kaj veliko neobdelane leží, ker vsaki kmet ali grajšak ima le toliko njiv, kolikor jih obdelati more, drugod se pa živina pase, konji, goveda, ovce; tudi prešiče sem vidil po tleh riti. Gnojiti zemlje ni treba nič, ker je sama po sebi tako rodovitna, da dosihmal tako rodovitne nikjer še nisem narajmal kakor je na debrečinški planjavi. Sejejo na leto le enkrat, in sicer ozimno žito, ali pa turšice ali krompirja nasadé, ali pa za tobak svet obernejo. Pri vsi tej rodovitnosti zemlje bi slovenski kmet vendar javalne tukaj zado-